

KULTURMILJÖ
HALLAND

STAFFENS HEMBYGDSGÅRD

Kulturhistorisk dokumentation, renovering av tak och skorsten

Britt-Marie Lennartsson

RAPPORT ÖVER RENOVERING

Olofsbo hembygdsgård, Olofsbo 4:34, Stafsinge socken, Falkenbergs kommun

2013:39

OMSLAGSBILD Serienr 2013-27-10
FOTO Britt-Marie Lennartsson, Kulturmiljö Halland
TEXT Britt-Marie Lennartsson
DIARIENUMMER 2013-161

Staffens hembygdsgård ligger i Staffsinge socken, norr om Falkenbergs stad. Karta Kulturmiljö Halland.

RAPPORT ÖVER RENOVERING **Olofsbo 4:34, Olofsbo hembygdsgård**

Dnr 2013-161, Rapportnr 2013:39
Länsstyrelsens dnr 434-474-13
Britt-Marie Lennartsson

Under sommarhalvåret 2013 har renoveringsarbeten utförts på Staffens hembygdsgård, som vid renoveringen har erhållit bidrag från Länsstyrelsen till de antikvariska överkostnaderna. Bidraget förutsätter att arbetena utförs i samråd med antikvarisk medverkan och i enighet med Länsstyrelsens anvisningar.

Den antikvariska medverkan har utförts av bebyggelseantikvarie Britt-Marie Lennartsson, som även ansvarat för föreliggande rapport. Arkivmaterialet förvaras hos Kulturmiljö Halland, Bastionsgatan 3 i Halmstad under dnr 2013-161.

Historik och beskrivning

Gården Olofsbo 4:34 är belägen norr om Falkenberg några kilometer från kusten och omges av ett flackt, uppodlat landskap. Gården är helt kringbyggd och bebyggelsen utgörs av ett bostadshus och tre ekonomilängor i ett plan belägna kring en kullerstensbelagd gård. Manbyggnaden är uppförd i skiftesverk och flyttades hit från Olofsbo by i samband med Laga Skifte 1838. Ekonomibyggnaderna uppfördes 1892 och ersatte då äldre byggnader på samma plats. 1936 tillkom ett svinhus till den södra delen av östlängan. Samtliga byggnader har halmtak och rödfärgade, panelklädda fasader. 1963 bildades stiftelsen Olofsbo hembygdsgård för att bevara gården som exempel på den äldre byggnadstraditionen. Gården är byggnadsminne sedan 1982.

Skadebild

Byggnaderna är i återkommande behov av underhåll. Det gäller framför allt halmtaken som regelbundet behöver läggas om. Vid denna renovering har takfallet på södra längans norra sida, mot gården, lagts om. Panel har bytts på bostadshusets västra gavel och den norra sidan har försetts med en dropplist i nederkanten av panelen för att skydda grunden.

På platsen för en ursprunglig skorsten hade en modern, icke anpassad skorsten murats upp under senare delen av 1900-talet. Skorstenen och murstocken i den ”moderna” delen av bostadshuset är i mycket dåligt skick. Anslutning mellan tak och skorsten är otät, vatten har läckt in vilket lett till svår frostsprängning på murstocken på vinden. Skorstenen är inte längre godkänd för eldning. Den har heller inte använts för eldning på flera år, trots att det ännu finns en vedspis i köket och kakelugn i stugan. Skorstenen används dock som ventilation från badrum och avlopp. Då den är relativt otät kommer det upp fuktig luft även inne i skorstenen. Det fanns åtta pipor, då skorstenen tjänat fler eldstäder, bl.a. en bakugn vilken sedan länge är flyttad till bykstugan i annan del av gården.

Utförda arbeten

Omläggning av halmtak

Omtäckning av Staffens halmtak sker kontinuerligt, med en yta nästan varje år. Täckningen har skett på samma sätt som tidigare. Befintlig halmtäckning har rivits ned på den södra längans norra del mot gården. Läggnig av ny halm av råg som har lagts på naturkäpp och bundits med rostfri ståltråd. Ryggning med havrehalm på underlag av tjärpapp. Ryggträna av ek är sammanbundna med armeringsjärn.

Äldre foto på Staffens där skorsten med ett enkelt krön syns.

Ommurning av skorsten

Befintlig skorsten togs ned till stabil mur till i höjd med vindsbjälklaget. Den har återuppmurats till ett utseende som bedöms stämma överens med ett flygfoto taget 1929 på Staffens.

Skorstenen är en passiv skorsten, dvs ska inte eldas utan endast tjäna som ventilationskanal för från- och tilluft till utrymmen i bostaden. Kanaler har monterats med PP-rör för fri luftväg mellan kök, duschrum, kökskammare och skorsten. En trumfläkt har installerats i övre delen av skorstenen, på vinden för kontinuerlig avfuktning av duschrummet i bostaden. Två av de gamla rökkanalerna från köksspisen och kaminen har försetts med avluftning som dragits samman i en kanal. Detta ger möjlighet att ventileras skorstensfoten, där det annars lätt blir fuktigt när den inte används vid eldning. Oanvända skorstenar blir lätt hemvist för bl.a. hussvamp varför denna ventilation är viktig.

Skorstensmuren mellan vindsbjälklag och taknock har murats med Lecablock. Måttavvikelsen från den äldre skorstenen blev 4 mm. Muren på vinden har utvändigt nätats och putsats för att återskapa det tidigare utseendet, även om funktionen och ”interiören” nu blivit modern. Små gjutjärnsluckor för ventiler har återmonterats på muren på vinden. En större öppning har skapats i muren där trumfläkten för ventilationen har placerats. Denna öppning ska förses med en lucka. På sikt bör denna öppning förses med en lucka i äldre stil.

Galten som en gång ledde röken från kakelugnen i storstugan har återanslutits till skorstenen enligt tidigare utseende. Övre delen av galten har putsats om.

Ovan taknock har skorstenen murats med rödbränd tegelsten, Randers slaget massivt tegel modell RT 405. Stenen har murats med Weber 222 cement med tillsats av Weber Gullex kalkbruk.

Skorstenskrönet har beslagits med en huv av zinkplåt, förstärkt med rostfri plåt på insidan.

Övrigt

Längs den norra längan, bostadshusets, norra sida har en vattbräda monterats i nedre kanten av panelen för att leda bort regnvatten från panelen och bort från den något utskjutande grunden. Brädan har snedställts, placerats med ett litet mellanrum på några millimeter från panelbrädornas nedre ände. Brädan har målats in i fasadens röda slamfärg. Brädan följer fasadens böljande ojämnheter för att bibehålla den ålderdomliga karaktären.

Återstående arbeten vid besiktningstillfället är att ta ned ställningar från skorstensbygget, täta halmtaket mot skorstenen samt förse skorstenen med ”haklappar”.

Antikvariska överväganden och diskussioner

Skorstenens skador medförde en diskussion om vilka åtgärder som skulle genomföras. Att ta bort möjligheten att elda är att ta bort en funktion som varit viktig för livet på gården. Att bevara funktionen skulle dock medföra stora ingrepp på andra bevarade delar av byggnaden såsom väggar, bjälklag, takstol. Återuppmurning hade ändå behövt ske på annat sätt än tidigare för att eldning skulle bli godkänd.

Då det inte fanns några planer eller önskan att återuppta eldning beslutades om ett alternativ att endast renovera skorstenen så att den inte rasar sönder och förbättra ventilationskanalerna så att inte fuktig luft kommer ut i skorstenen.

Den förändrade delen av skorstenen fick i stort sett ett exteriört utseende som stämmer överens med den äldre skorstenen men är gjord med modern teknik och material för att fylla en funktion för bostaden och även för att bevara bygganden. Cementhaltigt bruk ansågs därför acceptabelt för hållfasthet, framför allt på den del i tegel ovan taknock. Det korrekta hade varit kalkbruk, men i det utsatta läget, öppet landskap nära havet. Måste vara möjligt att underhålla för en hembygdsförening.

Plåthuven på skorstenen är också ett nytt inslag. Den ska hindra att det regnar in. Modellen hämtades från Stockholms stadsmuseum men modifierades något i utförandet för att stå emot det utsatta klimatet vid kusten. Denna typ av huvar syns allt mer runt om i lantliga och välbevarade miljöer, även på några andra byggnadsminnen i länet såsom Hågareds gård i Tvååker och Hauskneckska huset i Laholm.

Entreprenörer

Arbetena med halmtaket har utförts av Gamla Hus i Svarträ AB, Hans Bulthuis. Arbetena med skorstenen har utförts av Oak Design, Långås.

Foton

Fotografierna förvaras i arkivet hos Kulturmiljö Halland, Bastionsgatan 3 i Halmstad. Följande serienummer i arkivet innehåller digitala fotografier som visar Staffens efter denna renovering:

Film nr	Datum	Fotograf
2013-27	2013-01-11	Maja Lindman
	2013-04-11	Britt-Marie Lennartsson
	2013-07-11	Britt-Marie Lennartsson
	2013-11-13	Britt-Marie Lennartsson
	2014-01-08	Britt-Marie Lennartsson

KULTURMILJÖ
HALLAND

Foto före renovering

Halmtaket innan omläggning. Halmen var mossbeväxt och höll mycket fukt.

Skorstensstockens puts vittrade liksom tegelstenen. Även taknocken och anslutande takstolsdelar var fuktskadade pga inträngande regn.

Galten från kakelugnen i stugan anslöt till murstocken på vinden.

Foto efter reoveringen

Aktuell etapp av halmtak, södra längan mot gården.

Skorstenen sedd från gården.

Skorstenen sedd från utsidan av gården.

Skorstenstocken på vinden. Galten från spisen i stugan är återansluten, de små ventilluckorna i gjutjärn är återinmurade och en ny pump är installerad. Öppningen till pumpen ska förses med någon typ av lucka.

Dropplist i panelens nederkant på bostadshusets norra sida.

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00
Fax: 035-19 26 26 | E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se